

ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗА МОТИВАЦІЙНО-ЕМОТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ

Раєвська Яна Миколаївна¹

¹Кандидат психологічних наук, докторант Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3802-2304>
Researcher ID: C-8527-2019

UDC: 159.942:364-43

АНОТАЦІЯ

В статті розкриті суть та особливості професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії, адже професійна діяльність фахівців соціальної сфери є достатньо складною за своїм змістом, напрямками і потребує виконання значної кількості як базисних так і специфічних функцій. Визначено міжпрофесійну взаємодію як цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб'єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого.

Обґрунтовані експериментальна база та вибір діагностичного інструментарію дослідження. Емпіричними методами дослідження були стандартизовані та авторські. При цьому одним із стратегічних напрямів у досягненні мети дослідження було обрано інтегративний метод триангуляцію для якісного аналізу даних експерименту.

Відповідно до створеної моделі підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії, зокрема змістово-процесуального блоку визначені основні компоненти, критерії та показники рівня сформованості міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери. Зокрема, для мотиваційно-емотивного компоненту визначено: критерії – суб'єктно-орієнтований та емоційно-вольовий, показники – сформованість професійної мотивації; сформованість системи цінностей; здатність виявляти ініціативу;

здатність самостійно приймати рішення; творчість у професійній діяльності; професійна мобільність; самоконтроль; емоційна стійкість; вміння уникати конфлікту.

Проаналізовані результати щодо визначення особливостей мотиваційно-емотивного компоненту сформованості готовності до міжпрофесійної взаємодії майбутніх і фахівців соціальної сфери, виявлені кореляційні зв'язки між окремими параметрами готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емотивним компонентом у групі працюючих фахівців, значущі коефіцієнти кореляції між параметрами готовності до міжпрофесійної взаємодії у групі осіб, які здобувають освітній рівень «Бакалавр» та значущі коефіцієнти кореляції готовності до міжпрофесійної взаємодії у групі студентів освітнього рівня «Магістр».

Ключові слова: соціальна робота, фахівці соціальної сфери, професійна діяльність, міжпрофесійна взаємодія, психологічне забезпечення, мотиваційно-емотивний компонент.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день успішності навчання студентів і результативності їх система підготовки у закладах вищої освіти робить основні акценти на суто професійну складову навчання, професійної підготовки, тоді як молодий фахівець стикається у процесі трудової діяльності, крім проблем де знання, вміння і певною мірою навички є критерієм власне професійних (рівень його знань, умінь і нави-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Yana Raievska

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

чок), з проблемами психологічного і соціального характеру. Звідси особливу увагу у професійній підготовці студентів різних спеціальностей потрібно приділяти формуванню готовності до майбутньої міжпрофесійної взаємодії, роблячи акцент саме на цьому феномені протягом усього періоду навчання студента у закладах вищої освіти.

Дослідження підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії потребує розгляду великої сукупності аспектів, відображених у різних наукових дисциплінах, підходах та теоріях.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності піднімалася в роботах О. Бондарчук, Л. Карамушки, Г. Ложкіна, С. Максименка, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, В. Третяченко, Ю. Швалба тощо.

Питання готовності майбутніх соціальних працівників до виконання професійних обов'язків неодноразово розглядалися в роботах учених В. Бочарової, Т. Завгородньої, І. Звереві, А. Капської, О. Карпенко. Окремі аспекти формування професійної готовності фахівців соціальної роботи до здійснення соціального супроводу висвітлені у роботах Н. Клименюк, І. Мельничук, І. Трубавіної.

Деякі аспекти становлення соціального працівника як професіонала розкриті у наукових дослідженнях В. Бочарової, Н. Клименко, А. Ляшенко, В. Плацова, В. Поліщук, В. Сластьоніна, Н. Шмельової; розроблені і впроваджені методики роботи з різними категоріями населення і в різних соціумах (О. Вакуленко, О. Карпухін, А. Капська, Н. Комарова, І. Трубавіна).

Питання психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців соціальної сфери знайшли своє відображення в наукових працях психологів та педагогів в Україні – О. Бондарчук, А. Грись, Л. Карамушки, М. Корольчук, Н. Кривоконь, П. Криворучко, С. Максименка тощо.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у дослідженні особливостей готовності фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом

Наукове обґрунтування методології проведення дослідження. Експериментальну базу дослідження становили майбутні фахівці соціальної сфери осві-

тньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» та «Магістр» та працівники соціальних служб.

При цьому вибірку фахівців соціальної сфери було розподілено на групи за критеріями: 1) стать: 17,1% чоловіків, 82,9% жінок; 2) вік: 16,1% – до 30 років, 24,1% – від 30 до 40 років; 30,1% – від 40 до 50 років; 29,6% – понад 50 років; 3) стаж професійної діяльності: 16,4% – до 5 років, 27,5% – від 5 до 15 років; 28,2% – від 15 до 25 років; 28,0% – понад 25 років.

За статевою приналежністю респонденти розподілились: група працюючих фахівців – 35% чоловічої статі, 65% жіночої; студенти рівня «Магістр» – 42,4% чоловіки та 57,6% жінок, рівня «Бакалавр» – 39,4% чоловічої статі, 60,6% жіночої.

Емпіричними методами дослідження були стандартизовані та авторські. При цьому одним із стратегічних напрямів у досягненні мети дослідження було обрано інтегративний метод триангуляцію для якісного аналізу даних експерименту. Під триангуляцією розглядається використання декількох способів для отримання більш достовірних емпіричних даних у порівнянні з результатами, що отримані при застосуванні одного з будь-яких методів в окремому випадку.

Так, мотиваційно-емоційний компонент вимірювався за допомогою суб'єктно-орієнтованого критерію. Основними емпіричними референтами якого було: сформованість професійної мотивації; сформованість системи мотивів; здатність виявляти ініціативу; здатність самостійно приймати рішення; творчість в професійній діяльності; професійна мобільність. Методиками дослідження були: модифікований варіант методики О.Бондарчук, Л. Карамушки «Мотиви становлення фахівців з соціальної роботи»; опитувальник мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана (адаптовано Я.М. Раєвською); методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації»; авторська методика «Професійна діяльність фахівців соціальної сфери в умовах міжпрофесійної взаємодії» №1 та №2; авторська методика оцінки тактики переговорів у конфліктах.

Також ми використовували емоційно-вольовий критерій, емпіричними референтами якого є самоконтроль, емоційна стійкість, уміння уникати конфлікту. Для цього застосовувалась методика «Яким переживанням я віддаю перевагу» за Б. І. Додоновим, методика

диференціальних емоцій К. Ізарда, опитувальник для визначення вираженості самоконтролю у емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль) за Г. С. Нікіфоровим, В. К. Васильєвим та С. В. Фірсовою та п'ять способів регулювання конфліктів за К. Томасом.

Вибір діагностичного інструментарію зумовлено тим, що вони найчіткіше відображають завдання нашого дослідження, мають високу діагностичну здатність, стандартизованість, а також є можливість їх застосування у групі.

Для максимальної надійності отриманих показників та забезпечення чистоти експерименту був використаний критерій Фішера. Отримані $\varphi^*_{\text{емп}}$ ми співвідносили з прийнятим у наукових дослідженнях рівнем статистичної значущості. При цьому критичне значення φ^* знаходиться в межах від 1,64 ($p \leq 0,05$) до 2,31 ($p \leq 0,01$) за таблицею «Рівні статистичної значущості різних значень критерію φ^* Фішера».

Отримані емпіричним шляхом дані піддавались кількісному аналізу через кореляційний аналіз отриманих показників за коефіцієнтом кореляції Пірсона та t-критерієм Ст'юдента.

Порівняльний аспект професійної готовності до міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери між студентами освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр», «Магістр» та фахівців соціальної сфери слугували величини сумарних оцінок усіх параметрів компонентів. До групи з високим значенням загального показника увійшли респонденти, значення результатів котрих відповідали четвертому кварттілю розподілу показників; з низьким – значення, що відповідали першому кварттілю. Відмінності між групами з різними (високим і низьким) значеннями виявлялись за допомогою t-критерію Ст'юдента.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теоретичних положень дав нам змогу стверджувати, що міжпрофесійна взаємодія є категорією, що відображає процеси впливу різних суб'єктів один на одного, взаємну обумовленість їхніх вчинків і соціальних орієнтацій, зміну системи потреб, внутрішньо індивідуальних характеристик, а також міжособистісних зв'язків, які виникають у ході цієї взаємодії. Міжпрофесійна взаємодія, полягає не тільки в обміні інформацією, але й організа-

ції спільних дій, які допомагають партнерам реалізувати деяку спільну для них діяльність;

Теорії міжпрофесійної взаємодії представляють її як матеріальний процес, що супроводжується передачею матерії, руху й інформації: як співпрацю, спільну діяльність, співпереживання, спілкування.

Розмаїття підходів до визначення і структури взаємодії призвели до висновку, що міжпрофесійна взаємодія як соціально-психологічна категорія є інтегруючим чинником, який об'єднує частини в цілісний процес безпосереднього або опосередкованого взаємовпливу об'єктів (суб'єктів), що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок.

Міжпрофесійна взаємодія – це цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб'єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого. Міжпрофесійна взаємодія – це функціональна взаємодія, що має діловий характер і відрізняється від міжособистісної взаємодії. Вона сприяє досягненню індивідуальних цілей кожного та мети спільної трудової діяльності за умов високого рівня усвідомленості та позитивного емоційного фону.

Особливості міжпрофесійної взаємодії полягають в тому, що:

- ⇒ партнер у міжпрофесійній взаємодії завжди виступає як особистість, значуща для суб'єкта;
- ⇒ учасникам взаємодії притаманне добре взаєморозуміння в питаннях справи;
- ⇒ головним завданням міжпрофесійної взаємодії виступає продуктивна співпраця (Раєвська, 2019 : 50-57)

Розкриття соціально-психологічних механізмів можливо на основі аналізу соціально-психологічних особливостей професійної діяльності фахівців соціальної сфери, яка є, насамперед, професією, спрямованою на соціальну підтримку людини в суспільстві, в період її особистісного і соціального неблагополуччя, особистісно-орієнтованою діяльністю допомоги людям у вирішенні всієї сукупності проблем у контексті

«особистістьсоціальне середовище», забезпеченні їхніх базових потреб та інтересів, людської гідності та прав на достойне життя (Орешета, 2014 : 124-129).

Професійна діяльність фахівців у соціальній сфері є достатньо складною за своїм змістом, напрями і потребує виконання значної кількості як «базисних» (діагностичної, прогностичної, перетворюючої, правозахисної, організаційної, попереджувально-профілактичної, соціально-медичної, соціально-педагогічної, психологічної, соціально-побутової та ін.) (Алексеева В., 1984 : 122), так і специфічних функцій адміністративного, управлінського, організаційного, так і психологічного, педагогічного, соціального та іншого спрямування. Фахівці з соціальної роботи – це спеціалісти високої кваліфікації, люди особливої, делікатної професії, що призначена для забезпечення багатопрофільної системи служб соціального захисту населення (Холостова, 2006).

Тому фахівцю з соціальної роботи як професіоналу важливо не лише мати відповідну кваліфікацію і надавати соціальні послуги шляхом інформування, консультування, організації різних форм підтримки й обслуговування різних категорій населення, але й володіти знаннями щодо розвитку і поведінки людини у соціумі, тобто опанувати психолого-педагогічною компетентністю професіонала як базовою основою його функціональної грамотності (Букач, Клименюк, & Горлачук, 2015 : 310).

Обґрунтування соціально-психологічних та педагогічних умов підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії, зокрема: формування мотивації студентів на міжпрофесійну взаємодію та її саморозвиток (визначається необхідністю цілеспрямованого впливу на мотиваційну сферу та розвитку якостей фахівця соціальної сфери); збагачення змісту фахових дисциплін тематикою, пов'язаною з підготовкою фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії; використання форм, методів розвитку підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії у процесі практичної підготовки та волонтерської діяльності (зумовлено недостатньою кількістю практико-орієнтованих завдань у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, відсутністю цілеспрямованого впливу на формування професійної пове-

ділки майбутнього фахівця) спонукало до розробки моделі підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії, яка містить три блоки: нормативно-цільовий, змістово-процесуальний (соціально-психологічний та педагогічний напрями) та результативний. У цільовому блоці моделі визначено мету і завдання підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії. Змістово-процесуальний блок містить соціально-психологічний напрям (компоненти, критерії, рівні готовності фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії), педагогічний напрям (збагачення змісту фахових дисциплін, етапи підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії). Результативний блок представляє очікувані результати з підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії, суттєві зміни яких свідчать про ефективність розробленої моделі (Раєвська, 2019 : 174-180).

Відповідно до змістово-процесуального блоку підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії визначено основні компоненти, критерії та показники рівня сформованості міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери (табл.1).

За результатами емпіричного дослідження, зокрема авторської методики щодо професійної діяльності фахівця соціальної сфери в контексті міжпрофесійної взаємодії, виявлено низький рівень. Так, на запитання, як часто у своїй професійній діяльності Ви звертаєтесь до інших фахівців, результати розподілились наступним чином: дуже часто – 0%, часто – 20%, інколи – 40%, ніколи – 40%. Інтенсивність звернення до фахівців інших галузей при вирішенні задач виявилася нижче середнього – 60%. Труднощами, що виникають при взаємодії з фахівцями інших галузей, виступають: приховування інформації – 30%, незнання способу вирішення проблеми – 50%, відсутність бажання вирішення проблеми – 20%. Результативність вирішення проблеми залежить від: бажання інших фахівців – 50%, можливостей фахівців – 20%, рівня професійної компетентності – 60%, державних галузевих стандартів – 50%. Недоліком в нормативно-правових документах щодо міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери є відсутність законодавчої бази щодо регулювання міжпрофесійної взаємодії та нечіткість розподілу прав та обов'яз-

Характеристика компонентів особистісної траєкторії готовності фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії

№ з/п	Назва компоненту	Критерії	Показники
1.	Мотиваційно-емоційний	суб'єктно-орієнтований	·сформованість професійної мотивації; ·сформованість системи цінностей; ·здатність виявляти ініціативу; ·здатність самостійно приймати рішення; ·творчість у професійній діяльності; ·професійна мобільність
		емоційно-вольовий	·самоконтроль; ·емоційна стійкість; ·уміння уникати конфлікту
2.	Когнітивно-змістовий	когнітивно-аналітичний	·сформованість системи загально-професійних та професійно-теоретичних знань; ·вміння аналізувати ситуацію
3.	Діяльнісно-практичний	поведінково-операційний	·сформованість відповідних професійних умінь та навичок
		комунікативно-діяльнісний	·взаємозв'язок та взаєморозуміння; ·мовна компетентність та комунікабельність; ·система комунікативних знань, умінь та навичок
4.	Регуляційний	особистісно-рефлексивний	·емпатія; ·сприйняття себе та інших; ·рефлексивність; ·усвідомленість соціальної ролі і манери поведінки узгодженою з цією роллю

ків фахівців. Мотивами, що спонукають до відсутності міжпрофесійної взаємодії у професійній діяльності є: ефективний спосіб вирішення проблеми – 10%, конкуренція між фахівцями – 30%, захисний механізм (це не моє, а ваше) – 10%, боротьба за власні ресурси – 25%, боротьба за владу – 15%. До звернень фахівці ставляться з відповідальністю та сумлінням – 20%, з цікавістю та активністю 20%, з вибірковістю та необхідністю – 20%, з врахуванням емоційного ставлення (приязнь-неприязнь, любов, симпатія – антипатія тощо) до особистості – 40%, як усвідомлення обов'язку – 20%, нейтрально – 20%.

За методикою О. Бондарчук і Л. Карамушки встановлено дисгармонійність мотивів міжпрофесійної взаємодії у фахівців соціальної сфери. Виявлено, що найбільш значущими для фахівців соціальної сфери є: престижні мотиви – у середньому 12,8 балів, соціальні – у середньому 11,3 бали, особистісного і професійного зростання – у середньому 11 балів), прагматичні – у середньому 10,3 бали та власне професійні мотиви – у середньому 10 балів.

Професіоналізм фахівця соціальної сфери складається із професійних знань, навичок й умінь. Оволодіння навичками й уміннями є складовою частиною

практичної підготовки фахівців, формування яких, як правило, здійснюється під час практикумів, а також під час безперервної практики. Результатом здобуття майбутніми фахівцями соціальної сфери якісної фахової освіти є сукупність набутих в процесі навчання в закладі вищої освіти компетенцій. Про це, зокрема, свідчить аналіз професійно-важливих компетенцій, які, на думку респондентів, мають бути властивими фахівцям соціальної сфери. Так, найбільш затребуваними фахівці вважають компетенції міжособистісної взаємодії (86,8%), що містить володіння навичками активного та рефлексивного слухання; вміння дистанціюватись від власних стереотипів; володіння палітрою інструментів для налагодження взаємодії з представниками інших культур; вміння оцінити ставлення клієнта до проблемної ситуації, самого соціального працівника, готовність реорганізувати ситуацію з метою покращення взаємодії; вміння визначити та мобілізувати ресурси клієнта; вміння вчасно зробити паузу у роботі для аналізу ситуації; вміння ідентифікувати клієнта як надійне джерело інформації, що має своє бачення власної ситуації та технічні навички (89,7%), що сприятимуть налагодженню комунікації між фахівцями та клієнтами, самими клієнтами з допомогою наскрізних компетенцій професійної діяль-

ності а не специфічних, притаманних роботі лише з конкретною цільовою групою; вмінню аналізувати складні ситуації із врахуванням культурного контексту; володінню інструментарієм вирішення проблем, зумовлених взаємодією; володінню методикою та технікою соціального втручання (діагностика, медіація, персональний супровід, соціальна орієнтація, посередництво тощо); вмінню актуалізувати та застосовувати специфічні навички професійної діяльності із врахування культурного контексту ситуації; достатній обізнаність про можливі «підводні камені» в ситуації міжпрофесійної взаємодії (релятивізм, етнічність, домінування тощо).

Отримані результати спонукали нас дослідити, а що ж, на думку фахівців, є основою міжпрофесійної взаємодії. Так, виявлено, що найбільшою уваги, на думку фахівців, заслуговують взаєморозуміння з оточуючими (в т. ч. і з клієнтами), навички і вміння встановлювати контакт (вслухати, чути і зрозуміти інших людей) і постійно їх підтримувати (91,2%); проявляти взаємоповагу, довіру, гуманність, доброзичливе ставлення до оточуючих, емпатію тощо (78,5%) та узгодженість дій, спільна мета, продуктивність взаємодії (77,5%). Викликають тривогу дані щодо кількості досліджуваних, які не приділяють уваги активності, відкритості, відвертості клієнта, його готовності до змін (54,1%), тобто фахівці визнають лише власну активність. Виявлено значну відмінність у досліджуваних, котрі мало уваги приділяють таким чинникам, як: «мотиваційна зацікавленість» (41,3%), «нормативно-правове забезпечення, правова обізнаність» (39,8%), «самоосвіта, самовдосконалення і саморозвиток, прагнення до самореалізації у соціальній сфері» (39,4%), що свідчить про низький рівень правової обізнаності, відсутність бажання набувати і вдосконалювати знання, вміння і навички професійної діяльності.

Аналіз результатів щодо визначення особливостей мотиваційно-емотивного компонента сформованості готовності до міжпрофесійної взаємодії майбутніх і фахівців соціальної сфери ми отримали такі результати:

– за допомогою модифікованого варіанту методики О. Бондарчук, Л. Карамушки «Мотиви становлення фахівців з соціальної роботи» внутрішні мотиви є домінуючими у майбутніх фахівців соціальної сфери,

що зумовлені інтересом до діяльності, можливістю реалізувати себе, опануванням нових умінь і здібностей (50% у студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» та 73% у студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр»). У працюючих фахівців соціальної сфери основними є зовнішні мотиви, що залежать від престижу професії, можливості кар'єрного зростання та умов оплати праці;

– опитувальник мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана (адаптовано Я.М. Расвською) продемонстрував, що у всіх групах респондентів переважає високий і середній рівні мотивації професійної діяльності. Однак у групі студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» високий рівень перевищує на відміну від респондентів двох інших груп досліджуваних;

– авторська методика «Професійна діяльність фахівців соціальної сфери в умовах міжпрофесійної взаємодії» №1, №2 також засвідчила найбільший рівень сформованості готовності до між професійної взаємодії на середньому рівні у всіх групах досліджуваних. Суттєвої різниці за іншими рівнями сформованості не відзначено;

– за результатами методики «Яким переживанням я віддаю перевагу» за Б. І. Додоновим у респондентів найбільш поширеними емоційними переживаннями є комунікативні (45% досліджуваних) та альтруїстичні (36%) емоції;

– за результатами методики диференціальних емоцій К. Ізарда було виявлено, що особливості взаємозв'язку між емоційними рисами досліджуваних стосуються схильності до переживання радості, а саме: радість негативно корелює як з негативними, так і з позитивними емоціями. Це свідчить про ізоляцію радості від інших переживань, радість стає важко досяжною і нестійкою, а інші емоційні стани редукують її;

– опитувальник для визначення вираженості самоконтролю у емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль) за Г. С. Нікіфоровим, В. К. Васильєвим та С. В. Фірсовою продемонстрував, що у працюючих фахівців соціальної сфери регуляційні характеристики, що обумовлюють здійснення планування довільної дії, без надмірного контролю свідомістю, не виснажуючи емоційні ресурси переживаннями,

що могли б завадити цьому процесу вищі за респондентів інших груп. Вищі показники у спеціалістів і за показниками «емоційного самоконтролю» та «самоконтроль в діяльності». У двох інших групах суттєвих розходжень немає;

– при апробації авторської методики оцінки тактики переговорів у конфліктах було виявлено, що у студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» і

вито характерною є поведінка типу «співпраця».

Проаналізуємо виявлені кореляційні зв'язки між окремими параметрами готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом у групі працюючих фахівців (табл. 2).

Проаналізуємо значущі коефіцієнти кореляції між параметрами готовності до міжпрофесійної взаємодії у групі осіб, які здобувають освітній рівень

Таблиця 2

Значущі коефіцієнти кореляції показників готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом у групі працюючих фахівців

Показники	Групи мотивів		
	Суб'єктно-орієнтований	Емоційно-вольовий	Мотиваційно-емоційний компонент
-1-	-2-	-3-	-4-
1	1	240	660**
2		1	420**
3			230*

Примітка: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

«Магістр» однакова кількість обраних тактик щодо вирішення проблем як через співпрацю, так й за рахунок антитидії, конкуренції та конфронтації. На відміну від попередніх показників у працюючих спеціалістів домінуючим є тактика більш продуктивна, зокрема переважає у власній поведінці прагнення сумісно (колегіально) вирішити проблему;

– за методикою регулювання конфліктів (К.Томас) групі студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» є цілком адекватним опис поведінки «уникнення». Групі студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» властива поведінка типу «змагання». Групі працюючих спеціалістів цілко-

«Бакалавр» (табл. 3).

Значущі коефіцієнти кореляції готовності до міжпрофесійної взаємодії у групі студентів освітнього рівня «Магістр» подано в таблиці 4.

Отже, кореляційний аналіз готовності до міжпрофесійної взаємодії дозволяє зробити висновок, що у всіх групах респондентів на високому статистичному рівні виявляється тісний взаємозв'язок мотиваційно-емоційного компоненту та інших критеріїв (суб'єктно-орієнтований, емоційно-вольовий).

У вибірці працюючих фахівців показник мотиваційно-емоційного компоненту знаходиться в межах від 97 до 294 балів із середнім 179,22. Похибка серед-

Таблиця 3

Значущі коефіцієнти кореляції показників готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом студентів рівня «Бакалавр»

Показники	Групи мотивів		
	Суб'єктно-орієнтований	Емоційно-вольовий	Мотиваційно-емоційний компонент
-1-	-2-	-3-	-4-
1	1	700**	810**
2		1	580**
3			240*

Примітка: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

Значущі коефіцієнти кореляції показників готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом студентів рівня «Магістр»

Показники	Групи мотивів		
	Суб'єктно-орієнтований	Емоційно-вольовий	Мотиваційно-емоційний компонент
-1-	-2-	-3-	-4-
1	1	340	550**
2		1	480**
3			400**

Примітка: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

нього складає 5,49. Від 97 до 142 балів обрали 25% респондентів (P^{25}), від 142 до 186 балів – 50% (P^{50}), від 186 до 229 балів – 75% (P^{75}).

У виборці студентів-магістрів середній показник мотиваційно-емоційного компоненту виявляється найвищим і становить 241,0 ба (мін. – 96 бали, макс. – 332 бали) з похибкою 11,7, P^{25} – 206 балів, 11,7, P^{50} – 262 балів, 11,7, P^{75} – 277 балів.

Вибірка студентів-бакалаврів продемонструвала такі результати за параметром мотиваційно-емоційного компоненту: середній показник – $194,09 \pm 5,63$ бали, мінімальний – 1-8,0 балів, максимальний – 290,0 балів. У 25% респондентів цієї групи сумарний бал знаходиться у межах від 108,0 балів до 156,0 балів (P^{25}), у 50% від 156 до 201 балів (P^{50}), у 75% від 201 до 228 балів (P^{75}).

Результати вираженості мотиваційно-емоційного компоненту представлено в таблиці 5.

Отже, якщо показники мотиваційно-емоційного компоненту у всіх групах респондентів майже не відрізняються за мінімальним балом, то на рівні середніх значень, максимальних балів та процент-

ного розподілу виявляються значні розходження. Зафіксовані відмінності на високому рівні достовірності за мотиваційно-емоційним компонентом сформованості готовності до міжпрофесійної взаємодії на статистично високому рівні виявляють тісний зв'язок за окремими компонентами.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати готовності до міжпрофесійної взаємодії за емоційно-емоційним компонентом та її основних критерії та показників свідчать, що виявлені респонденти із різним рівнем готовності не можуть бути однозначно схарактеризовані як готовність чи неготовність. Тому, однією з актуальних сьогодні є проблема приведення у відповідність системи підготовки фахівців соціальної сфери з тими завданнями та функціональними обов'язками, які вони повинні виконувати після закінчення навчального закладу вищої освіти. Перспективою подальших розвідок є дослідження рівня готовності до міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери за когнітивно-змістовим, діяльнісно-практичним та регуляційним компонентами.

Таблиця 5

Статистичні показники вираженості готовності до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом у всіх групах респондентів

Респонденти	Статистичні показники вираженості							
	Мін.	Макс.	Mean	Std.Err	Std.Dev	P^{25}	P^{50}	P^{75}
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Працюючі фахівці	97.0	314.0	189.2	5.49	54.1	142.0	186.0	229.0
Студенти-бакалаври	108.0	290.0	194.0	5.6	45.8	156.0	201.0	228.0
Студенти-магістри	96.0	332.0	241.0	11.7	67.3	206.0	262.0	277

References:

- Alekseeva, V.H. (1984). Tsennostnye oryentatsyy kak faktor zhynedeiatelnosty y rozvytyia lychnosty [Value orientations as a factor of life and personality development]. *Psykhol. zhurn. – Psychological journal* (Vols. 5, №5), (pp. 63-70). [in Russian]
- Bukach, M.M., Klymeniuk, N.V. & Horlachuk, V.V. (2015). *Slovnnyk-dovidnyk iz sotsialnoi roboty [Dictionary- directory of social work]*. M. M. Bukacha (Ed.). Mykolaiv : FOP Shvets V.D. [in Ukrainian]
- Kapska, A.I. (2010). Deiaki aspekty profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Some aspects of the vocational training of social educators and specialists in the social sphere]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka. – Glushkiv National Pedagogical University. O. Dovzhenko: Seriya: Pedahohichni nauky*, 15. [in Ukrainian]
- Oresheta, Yu. V. (2014). Fakhivtsi iz sotsialnoi roboty yak kliuchovi subiekty sfery sotsialnoi roboty. [Social work professionals as key actors in the field of social work]. *Hrani*, 11, 124-129. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_11_25 // S.124](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_11_25//S.124).
- Raievska, Ya.M. (2019). Strukturno-funktsionalnyi pidkhid do mizhprofesiinoi vzaiemodii v systemi sotsialnoi roboty. [Structural-functional approach to interprofessional interaction in the system of social work]. *Mulydystrylinarnyi mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka» Vydavnychiy dim «Internauka»*, 15, 50-57. Retrieved from <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2019-15-5303>.
- Raievska, Ya.M. (2019) Osnovni polozhennia metodolohii doslidzhennia problemy pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv sotsialnoi sfery do mizhprofesiinoi vzaiemodii [Summary research methodology problems training of future specialists social sphere to interprofessional interaction]. *Naukovi materialy v avtorskii redaktsii rozmishchenni na bazi mizhnarodnoi vydavnychoi platformy “Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools”*, 174-180. za adres Retrieved from <https://fdotadotr.wordpress.com>. [in Ukrainian]
- Kholostova, E. Y. (2006) *Sotsyalnaia rabota [Social work]*. Moskva : Yzdatel'sko-torhovaia korporatsiia «Dashkov y K». [in Russian]

Yana Raievska

PhD in Psychological Sciences, associate professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Ivan Ohienko National University in Kamianets-Podilskyi, Kamianets-Podilsky (Ukraine)

SOCIAL WORKERS' READINESS FOR INTER-PROFESSIONAL INTERACTIONS: A MOTIVATIONAL-EMOTIVE COMPONENT

ABSTRACT

The article discusses future social workers' professional training, namely, development of their abilities to inter-professional interaction. After all, social workers' professional work is quite complex as for its content and areas and require the significant amount of both basic and specific functions. Inter-professional interactions are defined as a focused, socially-determined, dynamic process of direct or indirect simultaneous influence of its actors on each other during certain professional work, when one actor has appropriate theoretical knowledge and practical experience to perform guiding in order to perform own professional duties and to satisfy needs of the other actor.

The experimental base and the chosen diagnostic tools were substantiated, which included the standardized and the author's empirical research methods as well as the integrative triangulation method to analyze the obtained experimental data.

The model of social worker's training for inter-professional interactions, including the content-procedural block, was developed and helped us to determine the main components, criteria and indicators of social workers' skills at inter-professional interactions. In particular, the following items were defined for the motivational-emotive component: subject-oriented and emotional-volitional criteria, indicators of professional motivation; a formed value system; an ability to accept an initiative and make decisions independently; creativity in professional work; professional mobility; self-control; emotional stability; ability to avoid conflicts.

The motivational-emotive characteristics of inter-professional interactions of future social workers and already working people were determined and analyzed. There are correlations between some parameters of readiness to inter-professional interactions and the motivational-emotive component for the group of already working specialists;

there are significant correlations between the parameters of readiness to inter-professional interactions for the groups of students receiving “Bachelor” and “Masters” qualifying levels.

Key words: social work, social worker, professional activities, inter-professional interaction, psychological support, motivational-emotive component.

Раевская Яна Николаевна

Кандидат психологических наук, докторант Института психологии имени Г.С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко, г. Каменец-Подольский (Украина)

ГОТОВНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ К МЕЖПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ ЗА МОТИВАЦИОННО-ЭМОТИВНЫМ КОМПОНЕНТОМ

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты суть и особенности профессиональной подготовки будущих специалистов социальной сферы к межпрофессиональному взаимодействию, ведь профессиональная деятельность специалистов социальной сферы достаточно сложная по своему содержанию, направлениям и требует выполнения значительного количества как базисных так и специфических функций. Определено межпрофессиональное взаимодействие как целенаправленный, социально-обусловленный, динамический процесс непосредственного или опосредованного одновременного воздействия субъектов друг на друга в результате выполнения определенной профессиональной деятельности, при направляющей роли субъекта, обладающего совокупностью теоретической и практической подготовки, целью которого является реализация содержания профессиональной деятельности одного и удовлетворения потребностей другого.

Обоснованные экспериментальная база и выбор диагностического инструментария исследования. Эмпирическими методами исследования были стандартизированы и авторские. При этом одним из стратегических направлений в достижении цели исследования был выбран интегративный метод триангуляции для анализа данных эксперимента.

Согласно созданной модели подготовки специалистов социальной сферы к межпрофессиональному

взаимодействию, в частности содержательно-процессуального блока определены основные компоненты, критерии и показатели уровня сформированности межпрофессионального взаимодействия специалистов социальной сферы. В частности, для мотивационно-эмотивного компонента определены: критерии - субъектно-ориентированный и эмоционально-волевой, показатели - сформированность профессиональной мотивации; сформированность системы ценностей; способность проявлять инициативу; способность самостоятельно принимать решения; творчество в профессиональной деятельности; профессиональная мобильность; самоконтроль; эмоциональная устойчивость; умение избегать конфликты.

Проанализированы результаты по определению особенностей мотивационно-эмотивного компонента сформированности готовности к межпрофессиональному взаимодействию будущих и специалистов социальной сферы, обнаружены корреляционные связи между отдельными параметрами готовности к межпрофессиональному взаимодействию с мотивационно-эмотивным компонентом в группе работающих специалистов, значимые коэффициенты корреляции между параметрами готовности к межпрофессиональному взаимодействию в группе лиц, получающих образовательный уровень «Бакалавр» и значимые коэффициенты корреляции готовности к межпрофессиональному взаимодействию в группе студентов образовательного уровня «Магистр».

Ключевые слова: социальная работа, специалисты социальной сферы, профессиональная деятельность, межпрофессиональное взаимодействие, психологическое обеспечение, мотивационно-эмотивный компонент.

Дата отримання статті: 01.01.2020

Дата рекомендації до друку: 27.01.2020

Дата оприлюднення: 30.01.2020